

20. ДСТУ ISO/TS 29001:2010. Системи управління якістю. Вимоги до організацій, які постачають продукцію і надають послуги в нафтовій, нафтохімічній і газовій промисловості (ISO/TS 29001:2010, IDT).

21. Основні показники діяльності НАК Нафтогаз за 2015 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/>

22. Газова галузь України: варіанти відокремлення діяльності з транспортування і зберігання природного газу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/>

23. Звіт за 2015 рік за результатами проведення моніторингу безпеки постачання природного газу. м. Київ, липень, 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2016 р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Дзьобкою О. Г.

УДК 662.76:338.516.24

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИДОБУТКУ ГАЗУ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Писар Н. Б.

*Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаніка,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, e-mail: n-pysar@mail.ru*

Анотація. Здійснено аналіз стану газової промисловості України. Досліджено проблеми енергонезалежності України. Представлено тенденцію видобутку природного газу в Україні. Оцінено рівень запасів газу в наявних вітчизняних родовищах. Запропоновано концептуальні рішення з розвитку газової промисловості. Доведено необхідність збільшення державних інвестицій на підтримку і розвиток газовидобувних компаній у напрямку зростання показників видобутку газу. Визначено значення розвитку вітчизняної газовидобувної промисловості в підвищенні загального рівня економічної безпеки України. З'ясовано взаємозв'язок розвитку і видобування газу на кінцевий рівень розвитку національної економіки. Запропоновано шляхи зміцнення енергетичної незалежності України.

Ключові слова: енергонезалежність, природний газ, газова промисловість, запаси газу, газові родовища, газовидобування.

Abstract. The analysis of the state of the gas industry of Ukraine was conducted. The problems of energy independence of Ukraine were examined. The trend of natural gas production of Ukraine was presented. Gas reserves in existing domestic fields were estimated. The conceptual solutions for the development of the gas industry were proposed. The need for the increased governmental investment in the support and development of the natural gas producers was proved. The importance of development of domestic gas producing industry was highlighted in order to increase the overall level of economic security of Ukraine. The influence of the specific indicator of gas production on the ultimate level of development of the national economy was examined. The ways to overcome energy dependence of Ukraine were offered.

Key words: energy independence, natural gas, gas, gas reserves, gas fields, gas production.

Анотация. Осуществлен анализ состояния газовой промышленности Украины. Исследованы проблемы энергонезависимости Украины. Представлено тенденцию добычи природного газа в Украине. Оценен уровень запасов газа в имеющихся отечественных месторождениях. Предложены концептуальные решения по развитию газовой промышленности. Доказана необходимость увеличения госинвестиций на поддержку и развитие газодобывающих компаний в направлении роста показателей добычи газа. Определено значение развития отечественной газодобывающей промышленности в повышении общего уровня экономической безопасности Украины. Выяснено влияние конкретного показателя добычи газа на конечный уровень развития национальной экономики. Предложены пути выхода из энергетической зависимости Украины.

Ключевые слова: энергонезависимость, природный газ, газовая промышленность, запасы газа, газовые месторождения, газодобыча.

Вступ. Ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від реформування паливно-енергетичного комплексу, а саме: раціонального використання енергоресурсів, впровадження інноваційних енергоощадних технологій, розвитку підприємництва. Концепцію енергетичної незалежності України покладено сьогодні в основу зміцнення енергетичної безпеки держави.

Враховуючи той факт, що з кожним роком запаси існуючих нафтових та газових родовищ вичерпуються, продуктивні горизонти стають глибшими, що ускладнює умови їх видобування, зменшуються обсяги поставки і переробки нафти, виникає необхідність детального аналізу і розвідки запасів газу в Україні та прогнозування обсягів його споживання.

Недосконала структура національної економіки, застарілий, морально і фізично, її виробничий потенціал та перевантаження промисловості з енергоємними виробництвами стали причиною дуже високого рівня енерговитрат в економіці та низької ефективності виробництва [11, с.13], а зростання вартості блакитного палива для промислових споживачів – додатковим поштовхом до інфляції в середині країни. Так, за 2016 рік, ціни виробників промислової продукції зросли на 35,7%, тобто на понад третину. Тому, зважаючи на “світову енергетичну напругу”, слід шукати власні національні джерела одержання енергетичних ресурсів.

Крім того на шляху до енергонезалежності України необхідним є питання пошуку ефективних інструментів залучення іноземних інвестицій у сферу пошуку, розвідки і видобування національних енергетичних ресурсів.

Теоретичним і прикладним аспектам вирішення багатогранних проблем щодо розвитку ефективного механізму функціонування газової промисловості України присвячені праці А.І. Шевцова, Є.І. Крижанівського, М.О. Данилюка, О.Г. Дзьоби, О.М. Алимовой, О. Амоші, І. Діак, С. Кумицького, А. К. Шидловського, С.В. Бобрівець, Є. Мних, Л.І. Абалкіни, М.В. Білошкурського, Ю.О. Бровкіни, І.В. Голікова, М.П. Денисенка, Н.В. Коваленка, Н.Г. Метеленка, А.І. Сухорукова, Л.Г. Шемаєва та іншим.

Постановка проблеми. В умовах високого рівня залежності України від імпорту природного газу, стрімкого зростання його вартості та високого ступеня політизації проблем ціноутворення та постачання газу, необхідною умовою розвитку ефективного механізму функціонування національної економічної системи виступає ефективний розвиток вітчизняного газового промислу. А вже проблема зменшення залежності української економіки від імпорту енергоносіїв еквівалентна проблемі модернізації економіки, підвищення її енергоефективності, а значить – конкурентоспроможності. Сукупність переліченого вище обумовлює необхідність розробки стратегічних рішень в удосконаленні управління газовою промисловістю, а першочерговість заходів щодо зменшення газової залежності – актуальність теми дослідження.

Метою статті є визначення стратегічних шляхів розвитку газового сектору економіки України в аспекті забезпечення перспектив її енергетичної незалежності.

Результати. Газова промисловість відіграє важливу роль у народногосподарському комплексі України, так як є базовою галуззю для стратегічних виробництв: металургійного комплексу, коксохімічної промисловості, які забезпечують життєдіяльність будь-якої країни. Від розвитку газової промисловості значною мірою залежать динаміка, масштаби і техніко-економічні показники суспільного виробництва, насамперед промисловості.

За відсутності структурних змін, національна економіка залишається надмірно енергозатратною, орієнтованою на споживання природного газу.

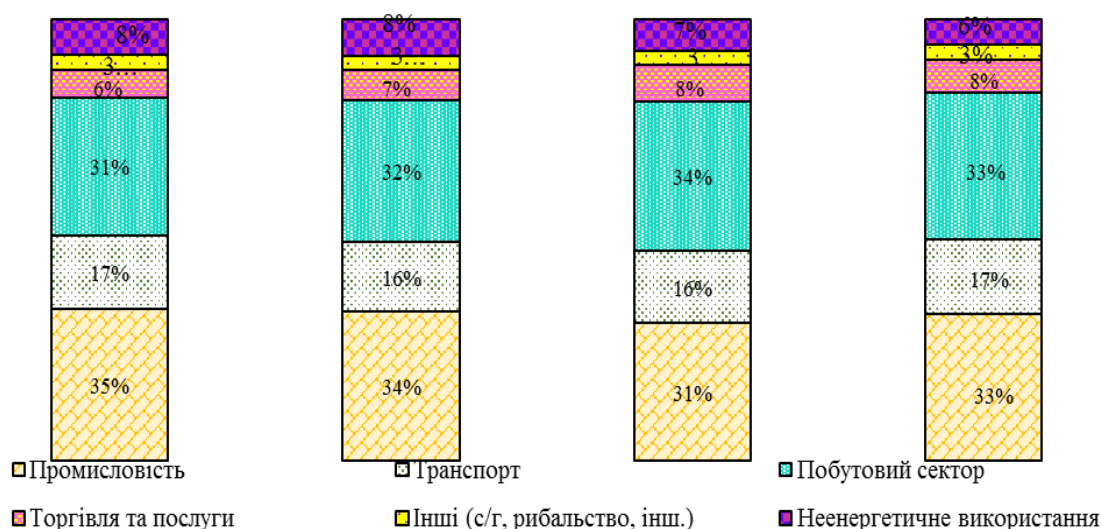
Так, серед основних джерел енергії, частка природного газу в структурі кінцевого споживання продовжує залишатися найбільшою – 34,1%. Другим за обсягами джерелом енергії є електроенергія, її частка склала 18% (табл.1).

Таблиця 1 – Структура кінцевого споживання енергії [2]

Рік	Кінцеве споживання енергії, тис.тне	До обсягів кінцевого споживання, відсотків					
		Природний газ	Вугілля та торф	Сира нафта та нафтопродукти	Електроенергія	Теплоенергія	Біопаливо
2014	61460	34,1	14,9	16,5	18,0	14,5	2,0
2013	69557	35,9	12,5	16,2	17,0	16,8	1,6
2012	73107	36,4	13,1	16,7	16,2	16,2	1,4
2011	75852	38,5	12,4	16,1	15,8	15,8	1,4

Найбільшими кінцевими споживачами енергії в Україні у 2014 році були, як і раніше, промисловість і побутовий сектор (рис.1).

Значна частка обсягів імпортованого газу в ВВП України (табл. 2) загрожує економічній безпеці України. Так, до 2008 року імпорт газу становив по 50 млрд. м.куб.газу (загальне споживання газу було близько 70 млрд. м.куб.газу). Максимальний обсяг імпорту було зафіксовано в 2008 році – 52.6 млрд. м.куб.газу. У 2010 році імпорт зменшився на 30.5% порівняно з 2008. до 36.6 млрд. м.куб.газу, а в 2011р. було імпортовано 44.8 млрд. м.куб.газу. Далі показники імпорту обсягів газу хоча і падали, але і досі мають важкі наслідки на розвиток економіки. Середньорічні ціни на імпортований газ, які в різні періоди року були різними та впливають на ціну собівартості вітчизняної продукції, а значить і на її конкурентоздатність на ринку (табл. 2).

Рис.1 – Структура енергоспоживання за напрямками [2]

Таблиця 2 – Динаміка ВВП України, обсягів імпорту природного газу та цін на природний газ [1;2;8]

Показник/роки	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ВВП України (млрд. дол. США)	106	141	179	117	136	163	175	183	131	85
Обсяг імпорту природного газу (млрд м ³)	50,22	50,9	52,58	37,95	36,59	44,8	32,93	27,97	19,47	16,4
Ціна імпортованого природного газу (дол. США за 1000 м ³)	95,0	130	179,5	210,2	256,7	313,5	426,0	412,5	292,5	274,9
Вартість обсягу імпортованого природного газу (млрд дол. США)	4,8	6,6	9,4	7,9	9,4	14,0	14,0	11,5	5,7	4,5
Частка вартості обсягу імпортованого природного газу у ВВП	5%	5%	5%	7%	7%	9%	8%	6%	4%	5%

Від енергетичної залежності, Україна отримала низку негативних наслідків:

– посилюється залежність національної економіки від зовнішніх економічних (і політичних) чинників;

– збільшується від’ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу;

– зростає навантаження на видаткову частину державного бюджету в умовах необхідності забезпечення соціальних стандартів платоспроможності населення;

– зростає обсяг зовнішніх запозичень для покриття вартості імпорту природного газу, що унеможлиблює використання фінансових ресурсів на цілі розвитку національного виробництва;

– консервуються застарілий технологічний базис національної економіки, її сировинна спеціалізація і затратний характер.

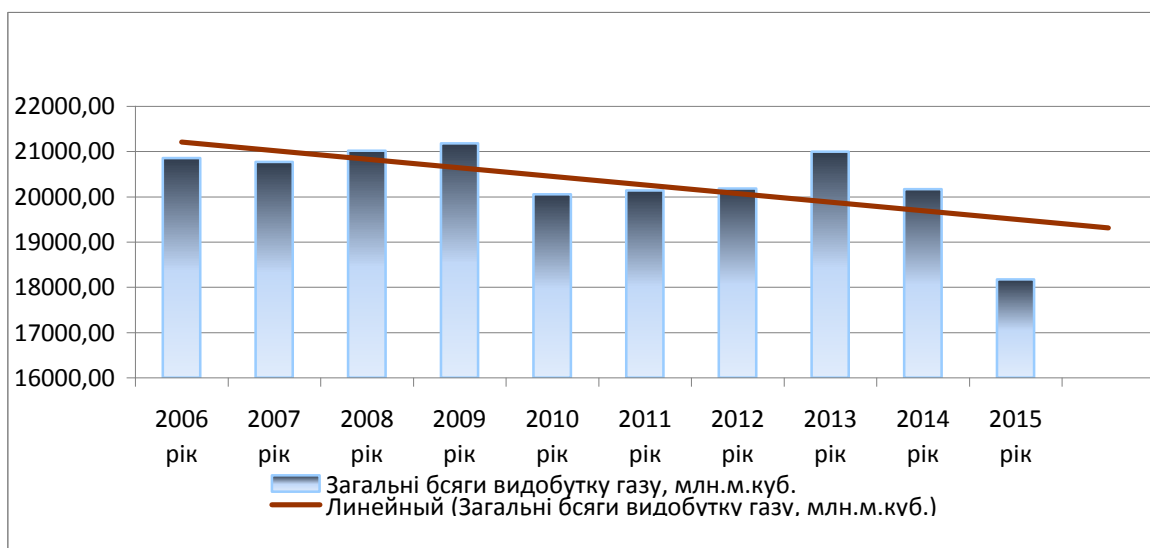
Для вирішення проблеми критичної залежності української економіки від імпорту природного газу слід, передусім, покладатися на власні джерела видобутку газу, економії, впровадження альтернативних джерел енергії тощо.

Україна належить до групи 46 газодобувних країн світу, перебуваючи:

– за обсягом відкритих запасів – на 27 місці;

– за обсягом річного видобутку – на 28 місці;

– за співвідношенням запасів до видобутку – на 22 місці у світі [3].

Рис. 2 – Ретроспективний аналіз обсягів видобутку газу в Україні за 2006-2015 роки [8]

Видобуток газу державою ось уже 10 років коливається в межах від 20 млрд. м. куб. газу до 21 млрд. куб. м. газу. З аналізу рис.2 видно, що обсяги видобутку природного газу у 2015 році значно знизились, в тому числі через втрату контролю над ДАТ «Чорноморнафтогаз».

Причинами зниження показників обсягів видобутку природного газу в Україні є:

– брак інвестицій у газовидобувну діяльність, а саме на розвиток власного видобутку газу, аже видобуток – це інерційна галузь, і якщо не вкладати в неї кошти – це призведе до низької її продуктивності: Скорочення капітальних інвестицій в видобувну промисловість і розробку кар'єрів сягнуло 28,5%. Водночас, в світовому рейтингу інвестиційної привабливості/легкості ведення бізнесу Україна опустилася на 83-ю позицію (зі 189 країн), а іноземний інвестиційний капітал в країні скоротився на \$3,5 млрд.

- завищені податкові ставки, що дестабілізує роботу приватного газовидобувача;
- жорстка фіскальна політика, яка теж позбавляє газову галузь інвестицій;
- нестабільність законодавства, що обмежує роботу учасників на цьому ринку;
- відсутність конкуренції на газовому ринку;
- підвищена рента, що унеможливує ефективну діяльність вітчизняних газовидобувних компаній.

В 2014 році Україна була четвертою країною Європи за обсягами видобутого газу. Крім того Україна посідає третє місце в Європі після Норвегії та Нідерландів за обсягами доведених запасів газу. Збільшуючи ефективність використання газу та наростивши обсяги його видобування, Україна має можливість повністю відмовитись від імпортування блакитного палива. Однак для цього необхідно активно розвідувати родовища, бурити свердловини та застосовувати методи інтенсифікації видобутку. Кожна свердловина має свій термін служби і з часом виснажується. Щоб утримати виробництво на сталому рівні, необхідно постійно вкладати кошти. Недофінансування інвестиційних програм унеможливує покращення технологій, які використовуються у видобуванні і є морально та фізично застарілими; унеможливує здійснення розвідувальних робіт, буріння та інтенсифікації видобутку. Це сповільнює формування ресурсів газу. Виконання пошуково-розвідувальних робіт також ускладнюється ситуацією з отриманням спеціальних дозволів на користування надрами на нових площах. Високі ставки рентної плати за користування надрами також неминуче призводять до скорочення обсягів видобування газу [6, С. 84–85].

Значні поклади природного газу зосереджено в східному регіоні (близько 85%). На західний і південний припадає приблизно 15% покладів (відповідно 10 і 5%) (табл. 3). Ситуація ускладнюється тим, що майже половина запасів газу розміщена на родовищах, які знаходяться на кінцевій стадії розробки. Близько 90% експлуатаційного фонду свердловин, що забезпечують понад 70% газовидобування, сконцентровано саме на цих родовищах. Значна кількість продуктивних пластів не розробляється у надії на впровадження новітніх технологій і підвищення коефіцієнту конденсатовіддачі.

Технічно видобувні ресурси сланцевого газу на території України складають 3,6 трильйонів метрів кубічних (1,75% світових запасів), а загальні ресурси – на рівні близько 5,6 трильйонів метрів кубічних. Загалом, оцінки ресурсів сланцевого газу в Україні різняться і складають від 5 до 8 трильйонів метрів кубічних, з яких технічно видобувними є 1-1,5 трильйони метрів кубічних.

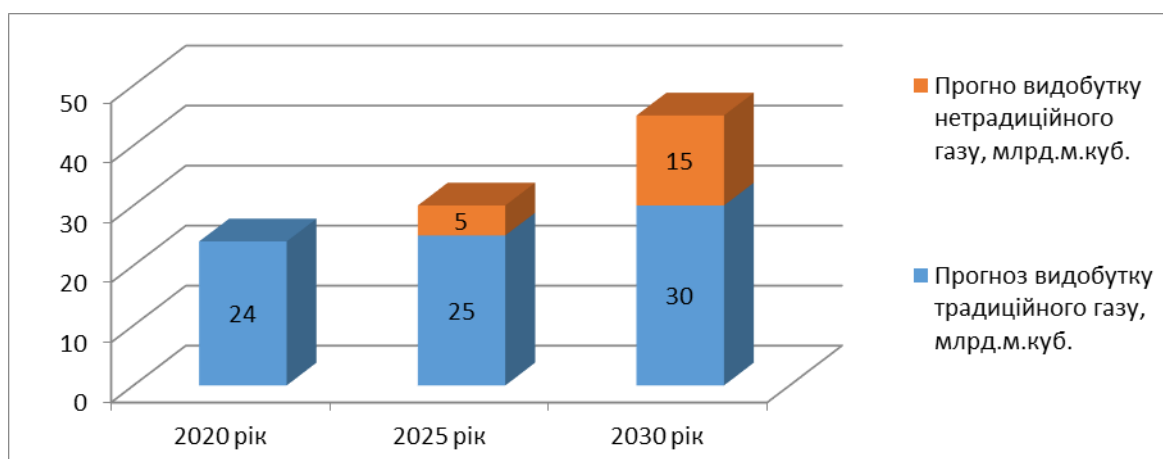
Таблиця 3 – Початкові традиційні запаси та ресурси газу України, млрд. куб.м.[7]

Регіон	IHS	Україна				
	Розвіданий + імовірний	Початковий ABC1	C2+C3	D	Усього	Залишок
Схід	2374	2431	707	1516	4654	2791
Захід	407	368	136	373	877	554
Південь	99	101	350	1602	2053	2021
Усього	2880	2900	1193	3491	7584	5366

За показником прогнозних ресурсів нетрадиційного газу Україна входить до 10 найперспективніших країн світу щодо потенційних можливостей видобутку – їх сумарний обсяг перевищує 20 трлн. м³. Прогнозні ресурси сланцевого газу оцінюються у 1,2 трлн. м³, газу щільних колекторів – 8,5 трлн. м³, метану вугільних пластів – понад 12 трлн. м³. Однак, підтвердження запасів і виявлення перспективних площ сланцевого газу та газу щільних колекторів потребує проведення масштабних пошуково-геологічних робіт, на що знадобляться значні інвестиції.

Згідно з експертними оцінками, поклади нетрадиційного газу містяться на двох ділянках: українська частина Люблінського прогину (Західна Україна) та Дніпровсько-Донецька западина (Східна Україна).

Отже, Україна володіє достатніми ресурсами як традиційного, так і нетрадиційного газу, що може дозволити суттєво підвищити рівень видобутку природного газу (рис. 3.).

Рис.3. – Прогноз видобутку газу в Україні до 2030 р.[7]

Ресурсна база, за умови її ефективного використання, дозволяє не лише забезпечити протягом тривалого часу стабільні обсяги видобутку, але й наростити їх у перспективі. Необхідною передумовою цього є проведення достатніх обсягів геофізичних досліджень і пошуково-розвідувального буріння.

Перспективним напрямом є видобування шахтного газу, запаси якого оцінюються у 2,9 трлн м³. Згідно з оцінками фахівців США, протягом нетривалого періоду часу в Україні можна досягнути видобутку в 10 млрд м³ шахтного газу щороку.

Резерви та запаси традиційного природного газу в Україні оцінюються на рівні більше 1 трлн куб. м. та є одним з найбільших у Європі. При цьому співвідношення резервів газу до рівня виробництва в Україні складає більше 30. Це найвищий рівень в континентальній Європі, і він означає, що Україна порівняно повільно використовує свої ресурси. Потреба в інвестиціях, які дозволяють збільшити виробництво газу на 12-14 млрд куб. м на рік до 2020 року, оцінюється на рівні 5-6 млрд дол. З врахуванням виснаження родовищ, що розробляються, завдяки таким інвестиціям до 2020 року Україна може видобувати 27-29 млрд. куб. м газу на рік. За оцінками міжнародних експертів, обсяг інвестицій в енергозбереження та видобування газу, який дозволив би Україні відмовитися від імпорту газу протягом десяти років, складає близько 40 млрд. дол. Для порівняння за попередні десять років Україна заплатила за російський газ понад 80 млрд. дол.США [5, с.29].

Тому, за рахунок розвитку вітчизняного газовидобування можна повністю відмовитися від імпорту природного газу. Оцінка запасів родовищ газу в Україні свідчить про достатню ресурсну базу для забезпечення країни газом власного видобутку з традиційних джерел. та зміцнення енергетичної незалежності.

Для забезпечення національної економічної безпеки, Україні необхідно зменшити обсяг енергоспоживання, впроваджуючи комплекс заходів у галузі енергозощадження і енергоефективності; розвивати власний видобуток газу; скоротити обсяг імпорту природного газу; фінансувати заходи у галузі енергоефективності; поетапно трансформувати потоки платежів споживачів за природний газ на інвестиції в проекти енергоефективності у базових галузях економіки; встановити режим суворого обліку й контролю за використанням енергоносіїв; проведення енергетичного аудиту підприємств і організацій; запровадити режим максимальної економії енергоресурсів в установах, на підприємствах і в ЖКГ; налагодити промисловий видобуток шахтного газу (до 10 млрд м³ щороку); створити в країні стратегічний резерв природного газу, нафти, біоетанолу, біодизелю з метою згладжування коливань на енергоносії в умовах цінової нестабільності; забезпечення належного фінансування наукових досліджень в галузі впровадження відновлюваних джерел енергії; диверсифікувати джерела і маршрути постачання природного газу, зокрема, через участь України у міжнародних проектах розроблення нафтогазових родовищ і розвитку нафтогазової інфраструктури за кордоном; виділити інвестиції з державного бюджету, а також коштів державних компаній, які працюють у цьому секторі, на модернізацію української газотранспортної системи; створити механізм використання українських підземних сховищ газу для зберігання газу компаніями країн ЄС в аспекті ефективної гармонізації тарифної політики України з транспортування і зберігання газу відповідно до європейських норм; здійснити капітальний ремонт родовищ і свердловин, підвищити рівень видобутку газу за рахунок інтенсифікації та гідророзриву пласту, встановленню нових компресорних станцій; проводити активну роботу над пошуком нових родовищ [3].

Виконання даних заходів призведе до нарощування газовидобутку на вже наявних та нових родовищах; збільшення коефіцієнту вилучення газу на старих родовищах; відновлення реалізації проектів видобутку газу із нетрадиційних джерел (газ вугільних колекторів, сланцевий газ); зменшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі (за рахунок скорочення імпорту природного газу); залучення необхідного рівня іноземних інвестицій та передових технологій [7].

В даний час точиться багато дискусій щодо перспектив розробки та видобутку сланцевого газу в Україні. І до цього часу позиція вчених залишається нез'ясованою. Щодо сланцевого газу необхідно чітко збалансувати дві складові: економічний ефект від його добування та екологічні наслідки.

Проведені дослідження підтверджують, що прискорення геологорозвідувальних робіт для відкриття та освоєння нових родовищ нафти і газу та впровадження нових технологій з активізації видобутку газу на діючих родовищах є перспективним напрямом діяльності в газовій промисловості, адже запаси традиційного газу в Україні освоєні лише на 25%.

Щодо сланцевого газу мова може йти про кілька трильйонів кубічних метрів - це не підтверджені прогнозні запаси. В даний час видобуток цього газу в Європі в економічно доцільних межах не проводиться. Наприклад, Польща надала ліцензії приблизно на 12% власної території. Тобто будуть проводитися масштабні дослідження, і результат покаже час. Собівартість видобутку сланцевого газу у США, де ведеться його промисловий видобуток, становить 100-180 дол за тисячу кубометрів. У Росії собівартість видобутку газу становить 20 дол, в Україні - 25 доларів. У США були прийняті закони, які надали певні пільги добувачам сланцевого газу. Крім того, Сполучені штати мали більше 2 тис бурових установок. Для забезпечення енергонезалежності України, вітчизняній економіці потрібно більше 10 млрд дол інвестицій і близько семи років, щоб Україна могла замінити імпортований газ сланцевим газом власного видобутку [12].

Залучення американських компаній до розробки родовищ сланцевого газу є позитивним чинником, оскільки ліквідується домінування інших факторів світового впливу на енергетичну політику України. Паралельно можна проводити більш глибоке геологічне дослідження запасів природного газу та нафти в Україні. Наприклад, товщина сланцевого пласта родовищ у США становить 50-500 метрів, і сланці мають високий вміст органічних речовин - до 40%. Тут діяло 4 200 видобувних свердловин сланцевого газу, і обсяг видобутку у 2009 році сягав 48 млрд куб м. За даними Devon Corp. та Chesapeake Energy собівартість видобутку становить 150-180 дол за тис куб м. Термін рентабельного видобутку свердловини - до року. Товщина пластів в Україні становить 0,5-3 м, що в 300 разів менше, ніж у США. Глибина залягання - 50-500 м. Вміст органічних речовин - до 20%. При таких вихідних параметрах собівартість видобутку сланцевого газу за технологією гідророзриву і підземної газифікації може дорівнювати 500-900 дол за тис куб м.

За даними українських вчених, оцінки ресурсів сланцевого газу України, як і світу, сильно відрізняються. Чимало дослідників вважає, що у нас його достатньо для початку масштабного видобутку. Це питання потребує детального вивчення у наступних дослідженнях. Але попри позитивні потенційні показники по видобутку сланцевого газу в Україні необхідно враховувати всі недоліки на шляху проведення цих робіт. А це, екологічна проблема, адже техногенні впливи на природу при розвідці та видобутку більш масштабні, ніж при освоєнні традиційних вуглеводневих родовищ, тому рекомендовано проводити видобуток в малонаселених районах.

Друга проблема - слабка геологічна вивченість запасів сланцевого газу. Його світові ресурси оцінюються 200 трлн куб м. Порівняно із світовими прогнозними запасами традиційного газу - 145 трлн куб м - за теплотворною здатністю вони становлять менше половини зазначеної цифри. Ресурси сланцевого газу в Україні за оцінками різних авторів оцінюються в широких межах - 1,5-

2,5 трлн куб м, 2-32 трлн куб м, а Міністерство екології та природних ресурсів України наводить цифру 60 трлн куб м.

У найбільш перспективному регіоні Прикарпаття запаси сланцевого газу за оцінками різних дослідників відрізняється дуже сильно - від 2 до 30 трлн куб м. Значні ресурси прогноуються у прикордонній частині України та Молдови.

Третя проблема - собівартість видобутку сланцевого газу. США є абсолютним монополістом дорогого розвідувального та видобувного обладнання та нових технологій, тому для розвитку робіт в Європі треба все везти з-за океану. Існуючі показники вартості видобутку сланцевого газу недостатньо надійні. Середня щільність видобувних запасів навіть на великих його родовищах становить всього 3-10 млн куб м на кв км. Звичайна газова свердловина з традиційною пасткою видобуває такий обсяг за місяць, а потужна - за тиждень. Працюють ці свердловини від 15 до 50 років. Сланцеві свердловини працюють недовго, тому для підтримки рівня видобутку необхідно часто проводити гідророзриви і споруджувати нові дороги свердловини. Буріння однієї "сланцевої" свердловини у Польщі коштує 20 млн дол.

Для видобування газу зараз у Прикарпатському районі експлуатуються такі основні родовища: Рудківське, Опарське, Ходновичське, Битківське, Калушське, Кадобнянське. На сьогодні запаси Дашавського родовища майже вичерпані. Воно використовується як газосховище. Природний газ Прикарпаття характеризується високим вмістом метану (до 98%). Дніпровське-Донецький район почав розвиватися у 50-60-х роках нашого століття. Найбільше родовище Шебелинка, на якому видобуто до половини всіх обсягів газу, отриманого з Дніпровське-Донецького району. Газові родовища цього району переважно метанові (вміст метану до 98%) з невеликою кількістю вуглекислого газу (до 3%) і азоту (до 10%). Великими родовищами газу в цьому регіоні також є Єфремівське, Співаківське, Кегечівське, Солохівське, Машевське, Більське, Качанівське, Михайлівське та інші.

Потенціал нафтогазопромислового комплексу Прикарпаття формують нафтогазовидобувні управління «Долинанафтогаз» та «Надвірнанафтогаз», ТОВ «Укрнафтогазінвест», СП «Нафтогазова компанія «Дельта», Надвірнянська філія «Укркарпатоїл ЛГД», з виробництва та розподілення газу – Долинський газопереробний завод, ПАТ «Івано-Франківськгаз».

Стабілізацію видобутку нафти і газу можна досягнуто за рахунок впровадження комплексу заходів з підвищення ефективності використання ресурсної бази, скорочення числа бездіючих свердловин, впровадження нових методів і технологій нафто-, газо-, конденсатовилучення.

Нарощування резервів видобутку нафти і газу в Україні можливе лише при прискоренні введення в експлуатацію нових вже відкритих нафтових і газових родовищ, буріння на вже розвіданих родовищах додаткових свердловин, залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, технологічних та технічних засобів з метою впровадження нових технологій підвищення нафтовилучення, реконструкції та технічного переоснащення виробництва. Становище галузі ускладнюється надзвичайно низьким рівнем розрахунків за спожитий газ. Це не дозволяє не тільки вводити в експлуатацію нові родовища і свердловини, а й підтримувати в належному стані існуючі потужності.

У деяких випадках перспективним є залучення до використання малих родовищ. До малих родовищ в Україні віднесені такі газові, газоконденсатні та нафтогазоконденсатні родовища, які мають відносно невеликі запаси газу, що є причиною малих дебітів свердловин та незначного його видобутку.

Отже, основними проблемами, які заважають традиційному використанню малих газових родовищ, є: недорозвідка, непромислові запаси, малі дебіти, складності з розконсервацією свердловин, відсутність відповідного устаткування, далекі відстані для транспортування невеликих обсягів газу та інші.

Враховуючи той факт, що рівень забезпеченості України власними ПЕР становить 42 - 44 %, в тому числі вугіллям на рівні 80%, газом - на 21%, нафтою - на 25%, то важливими потенційними джерелами енергії можуть бути:

- 1) гідроресурси - 4,32 млн. т у.п.;
- 2) вітроенергетика (до 2010 р. - 0,8-1,0 ГВт, щорічне виробництво до 2 млрд. кВт.год);
- 3) сонячна, геотермальна енергія (щорічне виробництво до 11 млн. т у.п.);
- 4) біогаз, утилізація відходів (щорічне виробництво до 10 млн. т органічного палива).

Загальний технічно-можливий енергетичний потенціал України складає близько 78 млн. т у. п. на рік (100%), який за напрямками використання розподіляється таким чином: вітроенергетика - 24,6 млн. т у.п. (31,4%), мала гідроенергетика - 2,24 (2,865), сонячна енергетика - 4,92 (6,292), біоенергетика -21,2 (27,11), штучні горючі гази та метан шахтних родовищ -13,2 (16,88), інші напрямки використання джерел енергії (геотермальна енергетика, тепло насосні установки, ріпакова олія, спирти, водопаливні емульсії, техногенні родовища, гумові відходи) -12,03 млн. т у.п. (15,38%).

Україна є багатою на енергетичні ресурси та має достатні запаси енергоресурсів для того, щоб бути енергетично незалежною державою, але енергетичний ринок України і надалі характеризується низьким рівнем розвитку і залежить від зарубіжних постачальників енергетичних продуктів. Тому, новітні концепції розвитку енергетичної незалежності регіону потребують якнайшвидшого впровадження в практику господарювання національної економічної системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Енергоефективність та впровадження альтернативних джерел енергії мають забезпечити зниження енерговитрат держави, але все ж таки необхідно орієнтуватися на потребу в збільшенні видобутку власного газу. Тому, стратегічні рішення в удосконаленні реформування енергетичного ринку України та розвитку газового сектору економіки в аспекті забезпечення перспектив енергетичної незалежності України повинні включати:

- поступову відмову від державного регулювання надрокористування на користь ринкового;
- забезпечення ефективного менеджменту та контролю за діяльністю надрокористувачів;
- залучення міжнародної експертизи та посилення комунікації з зовнішньою інвестиційною спільнотою;
- створення умов для інтенсивного залучення інвесторів у галузь надрокористування, насамперед геологорозвідки:
  - максимальне збереження основного активу галузі – інтелектуального кадрового резерву
  - забезпечення рівних умов праці на ринку газовидобутку, і гідної конкурентоспроможності як державних підприємств, так і приватних суб'єктів господарювання;
  - диверсифікація джерел постачання природного газу;
  - інвентаризація та ілюстрація експлуатаційного фонду свердловин та покладів газу;
  - видобуток сланцевого газу та інших подібних видів вуглеводнів, адже ризики, які виникають при видобутку сланцевого газу не перевищують рівня тих, що створюються при розробці традиційних родовищ паливних копалин;
  - мобілізувати наявний в країні науковий, технічний, фінансовий і адміністративний ресурс та удосконалити законодавство з надрокористування.

Перспективами подальшим дослідженням, пов'язаними із розвитком газової промисловості України є питання пошуку ефективних інструментів залучення іноземних інвестицій у сферу розвідки і видобування національних енергетичних з метою гарантування енергетичної незалежності України.

Література

1. Ціна газу і обсяги імпорту [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pollotenchegg.livejournal.com/226227.html>
2. Структура споживання газу у 2014 р. (Енергетичний баланс України) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2015/12/296w.zip>
3. Щодо зменшення залежності України від імпорту природного газу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/oktober08/5.htm>
4. Перспективи видобутку нетрадиційного газу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://shalegas.in.ua/uef-2014-perspektivy-vydobutku-netradytsijnogo-gazu-v-ukrayini/>
5. Газова незалежність України: Річний звіт НАК «Нафтогаз України», 2014. – С. 28–29.
6. Видобування газу: Річний звіт НАК «Нафтогаз України». 2014р. – С. 84–85.
7. Тенденції та пріоритетні напрями розвитку вітчизняного газовидобутку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/1446025738_file.pdf
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
9. Юнчак Г.Г. Гудима Р.Р. Проблемні аспекти розвитку нафтогазової промисловості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=19930>
10. Бурлака Г.Г. Стратегія нафтопродуктозабезпечення як складова енергобезпеки України / Бурлака Г.Г. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №9. – С.43–49.
11. Адаменко С.В. Нафтопровід «Одеса-Броди» як чинник енергетичної безпеки України / Адаменко С.В. // Держава та регіони. – 2009. – №3. – С. 13–18.
12. Богдан Данилишин. Сланцевий газ: дуже дорого [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2013/02/13/361347>

Стаття надійшла до редакції 20.12.2016 р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Дзьобою О. Г.